

Archeologienota Gent – Hoogstraat
Deel 3: Programma van Maatregelen

Davy Herremans

Goed in erfgoed
Adolf Baeyensstraat 134G
9040 Sint-Amandsberg
www.goedinerfgoed.be

Colofon

Projectcode 2019A34

Archeologienota Gent – Hoogstraat

Opdrachtgever

architectenvennootschap PLAN 3 bvba

Kleindokkaai 18

9000 Gent

Uitvoerder

Goed in erfgoed Comm. V.

Adolf Baeyensstraat 134G

9040 Sint-Amandsberg

BTW BE 0524.709.028

© 2020 – Goed in erfgoed Comm. V.

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van Goed in erfgoed Comm. V.

Goed in erfgoed Comm. V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Programma van maatregelen	4
1. Beschrijvend gedeelte	4
1.1. Administratieve gegevens	4
1.2. Aanleiding vooronderzoek	5
2. Gemotiveerd advies	5
2.1 volledigheid van het uitgevoerde onderzoek.....	5
2.2 aanwezigheid en waardering van een archeologische site	5
2.3 Impactbepaling van de geplande werken	6
2.4 Potentieel tot kennisvermeerdering	7
3. Programma van Maatregelen	7
3.1 Vraagstelling.....	7
3.2 keuze onderzoeksstrategie	8
3.3 plan van aanpak	10
3.3.1. Voorwaarden voor sloop en ruiming.....	10
3.3.2. Proefputten.....	10
3.3. Criteria voor onderzoekshandelingen die niet uitgevoerd moeten worden... Fout!	
Bladwijzer niet gedefinieerd.	
3.4. Criteria bereiken onderzoeksdoel	15
3.5. competenties uitvoerder	15
3.6. deponering.....	15
3.7. Afwijkingen ten aanzien van de CGP	16

Programma van maatregelen

1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

Initiatiefnemer	architectenvennootschap PLAN 3 bvba Kleindokkaai 18 9000 Gent
Projectcode	2019A34
Sitecode	GE-HOO-2019
Nummer van het wettelijk depot of buitenlands equivalent hiervan	nvt
Erkend archeoloog	Herremans Davy - OE/ERK/Archeoloog/2017/00166
Locatie projectgebied	Hoogstraat 15 9000 Gent
Bounding box	xMin,yMin 3.71549,51.054 : xMax,yMax 3.71577,51.0545
Oppervlakte percelen	894.32 m ²
Kadaster	Gent, Afdeling 15, Sectie F , nr. 1566C
Termijn onderzoek	08/01/2019-10/05/2020
Thesauri Inventaris Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek
Onderdeel archeologische zone	Ja, historische stadskern Gent
Verstoorde zones	Er situeren zich verstoorde zones binnen het projectgebied. Er is geen aanduiding van gekarteerde zones waar geen archeologie meer te verwachten is.
Topografische kaart	Deel 1, figuur 1
Kadasterkaart	Deel 2, figuur 2

1.2. Aanleiding vooronderzoek

Zie deel 2, Verslag van Resultaten

1.3 Resultaten bureauonderzoek

Zie deel 2, Verslag van Resultaten

2. Gemotiveerd advies

2.1 volledigheid van het uitgevoerde onderzoek

De voorgelegde archeologienota betreft de neerslag van een archeologisch vooronderzoek op basis van bureauonderzoek. Elk vooronderzoek op het terrein met of zonder ingreep op de bodem was niet mogelijk omwille van de huidige bebouwing en het actuele landgebruik (zie Verslag van Resultaten). De archeologienota op basis van bureauonderzoek wordt beschouwd als volledig. De bestaande archeologische en historische bronnen leveren voldoende informatie om aan te tonen dat het potentieel tot kennisvermeerdering hoog moet worden ingeschat. Bijkomend vooronderzoek met ingreep op de bodem is noodzakelijk om dit potentieel terdege in te schatten.

2.2 aanwezigheid en waardering van een archeologische site

Het assessment gebaseerd op een combinatie van landschappelijke, archeologische en historisch-cartografische data wijst op een hoog archeologische potentieel van het projectgebied. Het projectgebied situeert zich in een omgeving die reeds in de 12de eeuw tot ontwikkeling kwam. Hiervan getuigen de relictten van een zogenaamd 'steen' in de kelder. Het historische kaartmateriaal getuigt van een continue bebouwing sinds dan. Sporen die dateren voor de middeleeuwen kunnen niet uitgesloten worden maar is weinig waarschijnlijk, temeer de aanzienlijke verstoring door bouwactiviteit sinds de middeleeuwen.

In de kelder zijn nog delen van het volmiddeleeuwse 'steen' en latere aanpassingen bewaard, vermoedelijk ook onder het vloerniveau. De bewaringstoestand van de bodem op het achtererf is moeilijk in te schatten zonder terreinwerk. Er moet sowieso rekening worden gehouden met verstoring door antropogene activiteit tijdens de laatste twee eeuwen. Wij denken dan in het bijzonder aan verstoring gerelateerd aan de overkapping van het achtererf en de inrichting als parkeerplaats.

Om de bewaringstoestand ten gronde te evalueren is bijkomend vooronderzoek met ingreep op de bodem vereist.

2.3 Impactbepaling van de geplande werken

De impact van de geplande werken op de bodem en eventueel archeologisch erfgoed werd in detail afgewogen in het Verslag van Resultaten, §1.4.4. Als geplande werken met impact op eventueel archeologisch erfgoed gelden:

Op niveau -1 van het hoofdgebouw: (i) verwijderen van steenpuin (waar nodig), uitbraak van vloeren en afgraven ondergrond. De impact hier is groot met een bijkomende globale uitgraving tot op 40 cm onder het huidige vloerniveau van de kelder; (ii) de aanleg van afvoer- en toevoerleidingen in functie van het sanitair. De leiding worden aangelegd op 40 cm onder het huidige vloerniveau en verstoren niet meer dan bovenvermelde uitgraving.

Op niveau 0 van het hoofdgebouw : (i) in de trappenhal wordt er een liftkooi voorzien. Hiervoor wordt een liftput (1,68 x 1,68 m) uitgegraven tot op een diepte van max 1,20 m onder maaiveld; (ii) de aanleg van afvoer- en toevoerleidingen in functie van het sanitair. Deze worden geplaatst onder de nieuwe betonvloer, m.a.w. plaatselijke uitgraving tot max. 60cm onder bestaand vloerpeil.

In de stallen: de aanleg van afvoer- en toevoerleidingen. Deze leiding vinden aansluiting met het leidingstelsel onder het appartement; Deze worden geplaatst onder de nieuwe betonvloer, m.a.w. plaatselijke uitgraving tot max. 60cm onder bestaand vloerpeil.

Ter hoogte van de doorgang: de aanleg van afvoer- en toevoerleidingen waarvoor gerekend wordt aan een plaatselijke uitgraving tot max. 60cm onder bestaand vloerpeil.

Op het achtererf: (i) het plaatsen van drie regenwaterputten en een infiltratiebekken op een diepte van 3,00m onder het maaiveld over een oppervlakte van +/- 40m² en een septische put, vetvangput en pompput op een diepte van max 4,80m over een oppervlakte van +/- 20 m²; aansluitend op de putten een aantal afvoer- en toevoerleiding op een diepte van 2,80 m; (ii) de aanleg van afvoer- en toevoerleidingen. Deze leiding vinden aansluiting met het leidingstelsel onder het hoofdgebouw en het appartement; voor de aanleg is er een plaatselijke uitgraving nodig tot max. 60cm onder bestaand vloerpeil.

Om de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed ten gronde te evalueren is bijkomend vooronderzoek met ingreep op de bodem vereist.

2.4 Potentieel tot kennisvermeerdering

Het potentieel op kennisvermeerdering is groot. Het projectgebied heeft een hoog archeologisch potentieel en de bewaartoestand is mogelijk goed. Daartegenover staan de geplande werken met een impact op de bodem. De spreiding van de geplande werken biedt de mogelijkheid om tot de nodige ruimtelijk inzichten te komen die tot kennisvermeerdering kunnen leiden.

3. Programma van Maatregelen

3.1 Vraagstelling

Het bureauonderzoek leverde onvoldoende informatie aan om een afdoende inschatting te maken van: (i) de aan of afwezigheid van archeologisch erfgoed in de bodem; (ii) de aard en datering van dit erfgoed; (iii) de bewaringstoestand van dit erfgoed. Gezien uit het bureauonderzoek wel voldoende potentieel op kennisvermeerdering blijkt, wordt een vervolgonderzoek geadviseerd om bijkomend informatie te verzamelen die kunnen leiden tot het afbaken van eventuele advieszones voor verder onderzoek.

De voornaamste onderzoeksvragen met betrekking tot het verdergezet vooronderzoek zijn:

- Zijn er sporen of structuren aanwezig?
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Op welke diepte bevinden deze sporen zich?
- Is er sprake van een complexe stratigrafie?
- Hoe zijn de sporen of structuren verspreid over het projectgebied?
- Wat is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand binnen het projectgebied een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Meer specifiek: kan de occupatie in verband worden gebracht met de bredere stadsontwikkeling van Gent en van de wijk (extra-muros) Den Acker?
- Komt het projectgebied in aanmerking voor een eventuele archeologische opgraving voorafgaand aan de werken? Wat is de verwachte spoordensiteit?

- Kunnen er een zones afgebakend worden waar een opgraving al dan niet wenselijk is?
- Welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden na uitvoering van een prospectie met ingreep in de bodem in functie van een eventueel opgraving?

3.2 keuze onderzoeksstrategie

Bij de keuze voor onderzoeksstrategie werd de topografische ligging, de bodemgesteldheid en de aard van de te verwachten sporen samen in acht genomen. Voor de te hanteren onderzoekstechnieken is de Code van Goede Praktijk van toepassing. Onderstaande tabel presenteert een schematische voorstelling van de afweging van de verschillende onderzoekstechnieken:

Tabel 1 Schema met afweging van de verschillende onderzoeksstrategieën conform hoofdstuk 5.3 van de Code van Goede Praktijk.

	Mogelijk	Nuttig	Schadelijk	Noodzakelijk	
<i>Geofysisch onderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	De kans op interferentie is te groot gezien de huidige inrichting van het projectgebied en omgeving
<i>Veldkartering</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Terrein is bebouwd en verhard
<i>Landschappelijk booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot.
<i>Verkenkend archeologisch booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.
<i>Waarderend archeologisch booronderzoek</i>	Nee	Nee	Nee	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem

					is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.
<i>Proefsleuven en proefputten</i>	Ja	Ja	Ja	Ja	Proefputten kunnen meer duidelijkheid geven over aanwezigheid van sporensites en de bewaartoestand. Om praktische en economische redenen is deze onderzoeksstrategie niet aangewezen
<i>Proefputten in functie van steentijdsites</i>	Ja	Nee	Ja	Nee	Het terrein is bebouwd en grotendeels verhard. De antropogene invloed sinds de middeleeuwen op de bodem is groot. Steentijd-artefactensites worden niet verwacht.

Geofysisch onderzoek en veldkartering werden overwogen als onderzoeksstrategieën, maar niet weerhouden omdat ze weinig of niets zullen bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen. De kans op bewoningssporen uit de prehistorie is zeer klein. Daarom wordt er geen gericht landschappelijk, verkennend en waarderend booronderzoek voorzien.

Gezien het potentieel voor sporensites wordt voor de evaluatie van het projectgebied een vooronderzoek met ingreep in de bodem onder de vorm van proefputten geadviseerd. Dit geeft de kans om de mogelijk complexe stratigrafische opbouw van de te onderzoeken zones in kaart te brengen. Deze strategie wordt geacht wetenschappelijk en economisch gezien de meest efficiënte methode om de vragen die uit het bureauonderzoek volgen te kunnen beantwoorden.

3.3 plan van aanpak

3.3.1. Voorwaarden voor sloop en ruiming

Het vooronderzoek met ingreep in de bodem kan pas van start gaan wanneer de huidige constructies zijn gesloopt. Dit gebeurt onder de volgende voorwaarden:

- De sloopwerken voorafgaand aan het archeologisch vervolgonderzoek beperken zich tot het maaiveld. Bij de afbraak wordt gestreefd naar een minimale impact op de ondergrond;
- Ruimingswerken van puin en ander materiaal beperken zich tot het maaiveld. Bij de werken wordt gestreefd naar een minimale impact op de ondergrond;
- Vloerplaten en ondergronds constructies worden enkel verwijderd onder begeleiding van een erkend archeoloog. Bij de afbraak wordt gestreefd op een minimale impact op de ondergrond.

3.3.2. Proefputten

We adviseren de aanleg van in totaal 8 proefputten goed voor een oppervlakte van 52m² op een projectgebied van +/- 894,32 m². In totaal wordt zo een dekkinggraad van bij benadering 6% van het projectgebied bereikt. Hoewel bij landelijke sites wordt gestreefd naar een 12,5% dekkinggraad bij een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven, is dit in deze situatie, een stedelijke context met complexe stratigrafie, niet haalbaar en wenselijk. Enerzijds zit men met een groter grondverzet en dus -stockage doordat men dieper dient uit te graven, anderzijds is het doel van de proefputten een stratigrafische opbouw van het plangebied te verkrijgen, eerder dan een horizontaal ruimtelijk inzicht te verwerven. Daarbij geven we ook mee dat vier van de acht proefputten zich in een kelder bevinden en manueel zullen moeten worden aangelegd.

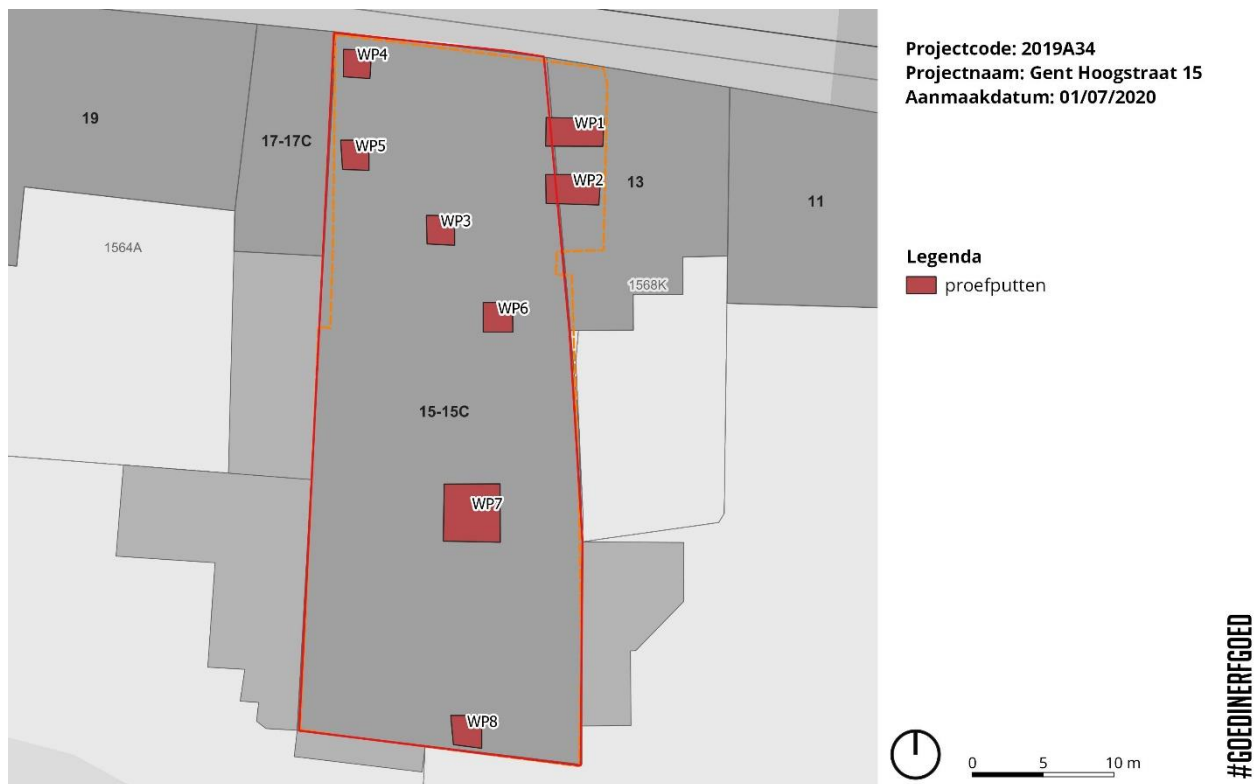
De proefputten situeren zich ter hoogte van de geplande werken met meeste impact. Tegelijkertijd werd er bij het inplannen van de proefputten rekening gehouden met de locatie van de historische bebouwing vastgesteld op het historisch kaartmateriaal en bij inspectie van het bouwkundig erfgoed in opstand.

Figuur 2 indicatief voorstel voor de aanleg van proefputten geprojecteerd op het ontwerpplan (©geopunt)

Volgend indicatief proefputtenplan wordt voorgesteld:

- (i) WP1: meet 2 bij 4 meter en wordt aangelegd in de kelder tegen de bewaarde zuil met Romaans kapiteel (figuur 1, D). Op deze plaats is een uitdieping van keldervloer gepland met 40 cm. Deze proefput laat toe de relictten van het 'steen' en latere verbouwing te evalueren.
- (ii) WP2: meet 2 bij 4 meter en wordt aangelegd in de kelder tegen de bewaarde zuil met Romaans kapiteel en tegen de bakstenen muur met gotische nissen (figuur 1, A en B). Op deze plaats is een uitdieping van keldervloer gepland met 40 cm. Deze proefput laat eveneens toe de relictten van het 'steen' en latere verbouwing te evalueren.
- (iii) WP3 meet 2 bij 2 meter en wordt aangelegd ter hoogte van de toekomstige liftkoker (aanleg tot op diepte van 1,20 m onder huidig vloerpeil). Deze proefput laat toe te evalueren in welke mate de middeleeuwse bebouwing zich ook in de diepte uitstreckte en wat de aard, omvang en datering van eventuele bebouwing in deze zone was.

Figuur 3 indicatief voorstel voor de aanleg van proefputten geprojecteerd op het hedendaags kadaster (©geopunt)

- (i) WP4 meet 2 bij 2 meter en wordt aangelegd in een zone waar diverse toevoer- en afvoerleidingen zijn voorzien (aanlegdiepte 60 cm onder huidig vloerpeil). Deze proefput laat toe te evalueren in welke mate de middeleeuwse bebouwing zich langs de straatkant uitstrekte en wat de aard, omvang en datering van eventuele bebouwing in deze zone was.
- (ii) WP5 meet 2 bij 2 meter en wordt eveneens aangelegd in een zone waar diverse toevoer- en afvoerleidingen zijn voorzien (aanlegdiepte 60 cm onder huidig vloerpeil). Deze proefput laat toe te evalueren in welke mate de middeleeuwse bebouwing zich langs de straatkant uitstrekte en wat de aard, omvang en datering van eventuele bebouwing in deze zone was.
- (iii) WP6 meet 2 bij 2 meter en wordt aangelegd ter hoogte van het toekomstig sanitair blok in de kelder. In deze zone is de aanleg van diverse toevoer- en afvoerleidingen voorzien (aanlegdiepte 40 cm onder huidig vloerpeil); Deze proefput laat toe te evalueren in welke mate de middeleeuwse bebouwing zich ook in de diepte uitstrekte en wat de aard, omvang en datering van eventuele bebouwing in deze zone was. Mogelijk moet er ook in deze zone al rekening gehouden met structuren die samengaan met het gebruik en inrichting van het achtererf.

- (iv) WP7 meet 4 bij 4 meter en wordt aangelegd ter hoogte van de toekomstige putten op de huidige overdekte binnenplaats (maximale afgraving van 4,80 m onder huidig vloerpeil). De proefput laat toe de zone van het historisch achtererf te evalueren.
- (v) WP8 meet 2 bij 2 meter en wordt aangelegd in een zone waar diverse toevoer- en afvoerleidingen zijn voorzien (aanlegdiepte 60 cm onder huidig vloerpeil). De proefput laat toe de zone van het historisch achtererf te evalueren.

Het hierboven beschreven proefputtenplan is opgemaakt op basis van de bureaustudie en gaat uit van een ideale onderzoekssituatie. Zo is er geen rekening gehouden met de aanwezigheid van eventuele gas- en waterleidingen, riolering of andere nutsinstallaties. Het plan is dan ook indicatief. Wijzigingen aan het plan worden gemotiveerd in het verslag van resultaten van het onderzoek.

In de proefputten wordt de volledige stratigrafische sequentie onderzocht met een opgravingsvlak per archeologisch relevant niveau in zoverre dat deze niveaus zich bevinden binnen de diepte van de impact van de geplande werken steeds rekening houdende met een buffer van 30 cm. Concreet wordt het onderzoek tenminste verdergezet tot op volgende diepte: in WP1 en WP2 tot op 70 cm onder huidig vloerniveau; WP3 tot op 1,50 m onder het huidig vloerniveau; WP4 en 5 tot op 90 cm onder het huidige vloerniveau; WP 6 tot op 70 cm onder het huidige vloerniveau; WP 7 tot op 5,10 m onder het huidig vloerniveau; WP 8 tot op 90 cm onder het bestaande vloerpeil. Indien de diepte van de proefput de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie niet bereikt, worden per proefput enkele boringen of sonderingen tot in de natuurlijke ondergrond uitgevoerd.

Het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed wordt in relatie tot de nog aanwezige opstaande relictten van het middeleeuws 'steen' geregistreerd en beschreven. Van relevante profielen en vlakken wordt een detailtekening of fotogrammetrische registratie gemaakt waar ondergrondse en bovengrondse relictten samen worden weergegeven en beschreven.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gescheiden bewaard naast de put. Het dichten gebeurt volgens de originele bodemopbouw zodat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand aan de start van het veldwerk.

Voor verdere richtlijnen en technische bepalingen verwijzen we naar de Code van Goede Praktijk.

3.3. Criteria bereiken onderzoeksdoel

Het onderzoeksdoel wordt bereikt wanneer de onderzoeksvragen in de mate van het mogelijke beantwoord te worden.

3.4. competenties uitvoerder

De dagelijkse uitvoering van de opgraving ligt in handen van:

- 1 erkend archeoloog met ervaring stadsarcheologie en middeleeuwse en/of vroegmoderne sites met complexe stratigrafie (min. 5 door OE goedgekeurde rapportages)
- 1 assistent-archeoloog met ervaring stadsarcheologie en middeleeuwse en/of vroegmoderne sites met complexe stratigrafie (min. 2 door OE goedgekeurde rapportage)

Indien de densiteit van de sporen hoog is en extra mankracht nodig is, kunnen de veldwerkleider en de assistent-archeoloog bijgestaan worden door veldtechnici zonder competentievereisten.

Bij het onderzoek wordt indien nodig een aardkundige betrokken die instaat voor het onderzoeken, interpreteren, en registreren van de aardkundige aspecten van het archeologisch onderzoek. De duur en frequentie van de inzet hangt af van de vastgestelde bodemprofielen en de aangetroffen archeologische vindplaatsen.

Om het archeologisch vondstmateriaal kwaliteitsvol te behandelen en te bewaren wordt indien nodig ook beroep gedaan op een conservator. De conservator coördineert het geheel van conservatiehandelingen die binnen het onderzoek gesteld worden. Indien nodig komt de conservator ter plaatste voor advies of gespecialiseerde handelingen. De conservator heeft ervaring met de behandeling van aardewerk en metaalvondsten uit verschillende periodes. Indien bij het onderzoek van het vondstenensemble specialistische kennis vereist is, wordt een materiaaldeskundige betrokken bij het onderzoek. Dit kan zowel tijdens het veldwerk als tijdens de verwerking.

3.5. deponering

Data en vondsten, maw het archeologisch ensemble is eigendom van de opdrachtgever. Na onderzoek kan dit ensemble in overleg met de opdrachtgever opgenomen worden door een erkend erfgoeddepot (in dit geval depot 'De Zwarte Doos' van Stadsarcheologie).

3.6. Afwijkingen ten aanzien van de CGP

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk van Goede Praktijk